

І. І. Кравчук, д. е. н., доцент,
кафедра менеджменту організацій і адміністрування
ім. М. П. Поліщука

ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ЕНДОГЕННОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРОСФЕРИ

Постановка проблеми дослідження. Оцінка ендегенного потенціалу агросфери здійснюється в процесі формування організаційно-управлінських систем і механізмів на різних рівнях ієрархії управління з метою концентрації уваги на локальних особливостях розвитку соціо-економіко-еколого-просторових сегментів сільського господарства, територіальних агропродовольчих систем та врахування їх у процесі розробки політик, стратегій, програм, проєктів, сценаріїв імплементації. Низький рівень використання сучасних методів оцінки ендегенного потенціалу є негативним чинником регіонального управління агросферою, оскільки в процесі прийняття рішень про бюджетування реалізації стратегічних планів не враховуються особливості розвитку конкретних сільських населених пунктів, територій районів. Означені позиції зумовили проведення цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління розвитком регіональних соціо-агропродовольчих, агробізнесових, еколого-соціально-економічних систем із використанням методик локальної оцінки є об'єктами наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців О. Азаряна, О. Амоші, В. Будкіна, В. Борбрової, Е. Дж. Блейклі, З. Варналія, Т. Веблена, Б. Данилишина, Л. Гітмана, М. Долішнього, А. Єпіфанова, М. Кастельса, М. Козоріз, Л. Ковальської, Н. Мікули, Г. Монастирського, О. Носонова, В. Пили, М. Скрипниченко, П. Саблука, П. Хаггета, В. Швеця та багатьох інших. Ними сформовано методологічно-прикладний інструментарій регіонального управління агросферою, сільськими територіями, сільським соціумом, розроблено організаційно-економічний механізм адаптації аграрної політики до умов і викликів середовища імплементації. Наразі потребують поглиблених досліджень питання регіонального управління агросферою в контексті локалізації систем координації територіального та галузевого управління з метою формування поліфункціональних «зон перспективного розвитку».

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є формування та методики оцінки ендегенного потенціалу агросфери регіону, об'єктом дослідження – процеси розробки методичного

алгоритму, критеріїв, показників оцінки ендегенного потенціалу сільських територій. Дослідження проведене з використанням системного підходу до методичного забезпечення оцінки ендегенного потенціалу сільських територій в умовах регіонального управління агросферою. Синергетичний підхід використовувався для вивчення предмета та об'єкта дослідження (сукупності чинників інтегрованого управління, що впливають на економічне забезпечення сільського соціуму). Методи аналізу і синтезу використовувались для вивчення процесів формування інституціонального середовища в управлінні розвитком сільського соціуму.

Результати дослідження. Регіональне управління агросферою зумовлює необхідність формування та ефективного використання інструментарію і механізмів координації постійної взаємодії управлінських, економічних, соціальних, просторових, екологічних елементів (ресурсів), що формують ендегенний потенціал та забезпечують спрямування внутрішніх і зовнішніх координацій на міжорганізаційний «ланцюжок» досягнення цілей. Прийняття рішення про надання певного виду державної фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам, сільським домогосподарствам, сільським територіям здійснюється на регіональному рівні управління, виходячи з реальних потреб об'єктів у такій підтримці. Це зумовлює необхідність вивчення реального стану ендегенного потенціалу сільських територій.

Найбільш об'єктивно такий аналіз можна провести, оцінюючи зміну індикаторів ендегенного потенціалу сільського соціуму. Групування сільських територій за площею сільськогосподарських угідь розкриває характер територіального економічного поділу основного засобу сільськогосподарського виробництва – землі. Факторний аналіз характеристик ендегенного потенціалу сільських територій засвідчує залежність економічної ефективності господарювання сільського населення від наявного потенціалу сільських територій зокрема, площі сільськогосподарських угідь, основних засобів підприємницької діяльності, кількості діючих сільськогосподарських підприємств [4, с. 42; 5, с. 60]. Проте, означене не в повній мірі дає уявлення про інші складові ендегенного потенціалу.

Проблема вибору критеріїв оцінки ендегенного потенціалу сільських територій знаходиться у площині неадекватності оціночних методик потребам результатів оцінки. В процесі регіонального управління науковці і практики оцінюють регіональний потенціал за традиційним напрямом: територія, ресурси, економіка, сільське

господарство, торгівля, рекреація, демографія, екологія [3, с. 114; 4, с. 58; 6]. Щодо ендogenous потенціалу села, сільських територій, сільських населених пунктів – пропонувані методики зводяться до оцінки їх соціально-економічного стану в галузевому та регіональному розрізі [3, с. 126].

Пропонується методика оцінки ендogenous потенціалу сільських територій, використання якої дозволить виявляти його рівень за ознаками конкретизації участі у його формуванні сільського населення. Використання математичного моделювання і програмних засобів дозволяє врахувати широке коло кількісних та якісних чинників впливу для забезпечення комплексності та динамічності оцінювання параметрів ендogenous потенціалу сільських територій.

Специфічність процедури оцінки ендogenous потенціалу регіону (ЕПР) полягає в реалізації деякого функціонала відображення F

множини первинних вхідних параметрів x^*_p , $p = \overline{1, P}$, що визначаються за допомогою аналізу статистичної інформації, на

множину вихідних рішень $Y=(y_s)$, $s = \overline{1, S}$, які описують індикатори ЕПР. Отже, оцінювання ЕПР полягає у виборі адекватного рішення з множини рішень $Y=(y_s)$. Процедура відображення $X^* \xrightarrow{F} Y$ реалізується за допомогою відповідної математичної моделі [1, с. 33; 2, с. 138].

Для побудови математичної моделі спочатку обирається множина оцінювальних параметрів x_{ij} , $i = \overline{1, n}$, $j \in M$ для оцінки n функцій f_i , які визначають параметри оцінки ЕПР, j – характеризує кількість різноякісних параметрів впливу в кожній із цих функцій. Ця множина охоплює широкий спектр параметрів, що впливають, і задовольняє умовам повноти, дієвості та мінімальності. Обґрунтування множини оцінювальних параметрів дозволяє побудувати таку математичну модель оцінювання ЕПР:

$$X^* \xrightarrow{F} Y, X^* = (x_p), p = \overline{1, P}, Y = (y_s), s = \overline{1, S}, X = f(X^*), X = (x_{ij}), \\ i = \overline{1, n}, j \in M$$

$$F = F(f_1, \dots, f_8), f_1 = f(x_{11}, \dots, x_{14}), f_2 = f(x_{21}, \dots, x_{23}), f_3 = f(x_{31}, \dots, x_{35}), f_4 = f(x_{41}, \\ x_{42}), f_5 = f(x_{51}, \dots, x_{515}), \\ f_6 = f(x_{61}, \dots, x_{65}), f_7 = f(x_{71}, \dots, x_{73}), f_8 = f(x_{81}, \dots, x_{85}).$$

Функціонал відображення F оцінюється на базі таких функцій: f_1 – функції забезпечення сільськогосподарськими угіддями; f_2 – функції забезпечення основними засобами підприємницької діяльності; f_3 – функції економічної активності сільського населення; f_4 – функції

рентабельності операційної діяльності; f_5 – функції активності господарюючих суб'єктів на сільських територіях. За необхідністю локалізації досліджень можна додавати: f_6 – функцію уведення в експлуатацію житла; f_7 – функцію забезпечення соціальною, побутовою інфраструктурою, f_8 – функцію екологічного середовища тощо. Ці функції $f_i, (i=\overline{1,8})$ визначаються на основі кількісних та якісних оцінювальних параметрів $x_{ij}, i=\overline{1,n}, j \in M, n=8$. У свою чергу оцінювальні параметри обчислюються на основі первинних вхідних параметрів – $x_p^*, p=\overline{1,65}$, інформаційною базою яких слугує статистична інформація, звітність підприємств. За критеріями повноти та дієвості можна пропонувати таку множину вихідних рішень $Y=(y_s), s=\overline{1,5}$: y_1 – високий рівень оцінки ЕПР; y_2 – середній рівень оцінки ЕПР; y_3 – низький рівень оцінки ЕПР.

Після обробки результатів складається карта ендегенного потенціалу сільських територій регіону, що дозволяє визначати стратегічні зони господарювання, в яких поєднується зайнятість сільського населення у сільському господарстві, диверсифікованих видах діяльності, у сфері послуг. Найефективнішою формою організації управління цими зонами вбачається кооперація як об'єднання учасників з метою задоволення власних потреб на неприбутковій основі.

У цьому аспекті перспективним слід вважати створення кооперативних центрів територіального розвитку з метою формування спільних фінансових джерел та їх раціонального використання у системі збутових каналів та ринкової інфраструктури, діагностики правового середовища регіону в сенсі забезпечення сприятливих умов для розвитку сільського підприємництва та диверсифікованих видів діяльності, підготовки інвестиційних проєктів з мікропідприємництва на сільських територіях, розробки пакетів документів з участі сільськогосподарських підприємств, домогосподарств у міжнародних програмах і проєктах, що діють на основі фінансової допомоги міжнародних донорських організацій, надання слушних консультацій з проблем розвитку агробізнесу, створення кооперативних мікропідприємств з побутового обслуговування, зеленого туризму, надання соціально спрямованих, культурно-просвітницьких послуг.

Висновки

1. Прийняття рішень про фінансування регіональних програм розвитку агросфери потребує адекватної оцінки потенціалу сільських територій з використанням критеріїв і показників, на основі яких

можна визначати рівень його розвитку в окремих територіальних зонах регіону.

2. Факторний аналіз сукупності індикаторів розвитку та використання методики математичного моделювання функціонального відображення оцінювання у виборі адекватного рішення за різноякісними параметрами впливу функцій дозволяє групувати сільські території регіону за показником рівня ендегенного потенціалу.

3. Визначення стратегічних зон господарювання за ознакою рівня їх ендегенного потенціалу сприяє формуванню ефективних механізмів координації та організаційно-економічного забезпечення розвитку сільських територій, вибору форми взаємодії учасників на локальному рівні агросфери.

4. Кооперативні центри територіального розвитку є перспективними організаційними формами взаємодії об'єктів і суб'єктів регіонального управління агросферою в сенсі забезпечення інституціональних умов для ефективного використання ендегенного потенціалу сільських територій з метою підсилення мотивації сільського соціуму до саморозвитку

Список використаних джерел

1. Азарова А. О. Розробка системи підтримки прийняття стратегічних рішень для оцінки ефективності управління підприємством на базі нечітких множин / А. О. Азарова, О. В. Пігуль // Вісн. Вінниц. політехн. ін-ту. – 2008. – № 1. – С. 31-36.

2. Бублик М. І. Нечіткі методи управління фінансовими ресурсами регіону з метою відшкодування техногенних збитків [Текст] / М. І. Бублик, Т. О. Корецька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2011. – № 698. – С. 132-139.

3. Сучасні та перспективні методи і моделі управління в економіці : [Текст] : монографія : у 2 ч. / за ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Спіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 650 с.

4. Потенціал ендегенного зростання економіки України [Текст] : [монографія] / [М. І. Скрипниченко, Т. І. Приходько, В. Р. Сіденко та ін.] ; за ред. : М. І. Скрипниченко ; Нац. акад. наук України, Держ. установа «Ін-т економіки та прогнозування». – К. : НАН України : Ін-т економіки та прогнозування, 2010. – 435 с.

5. Blakely E. Planning local economic development. – Thousands Oaks, USA : SAGE Publications, 1994. – P. 58-63.

6. Mier R. Social justice and local development policy. – Newbury Park, CA : Sage, 1993. – P. 21.